

Türkçe ve Almanca Deyimlerde Doğrudan ve Dolaylı İletişim Biçemleri: Kültürdilbilimsel Bir Çözümleme

Direct and Indirekt Communication Styles in Turkish and German Idioms:
A Cultural Linguistic Analyse

Elif Erdoğan

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya / Türkiye

e-posta eliferdogan@selcuk.edu.tr

orcid 0000-0002-7211-204X

doi 10.54316/dilarastirmalari.1163351

Atıf

Citation

Erdoğan, Elif (2022). Türkçe ve Almanca Deyimlerde Doğrudan ve Dolaylı İletişim Biçemleri: Kültürdilbilimsel Bir Çözümleme. *Dil Araştırmaları*, 31: 77-91.

Başvuru

Submitted

17.08.2022

Revizyon

Revised

06.09.2022

Kabul

Accepted

21.09.2022

Çevrimiçi Yayın

Published Online

30.11.2022

Öz

Her toplumun kendine özgü kültürel özellikleri vardır ve her insan bu kültürel birikimin içine doğar. Sahip olunan bu kültürel özellikler insanların davranışlarını etkilediği gibi iletişim şeklini de etkiler. Bu konu hakkında yapılan kültürlerarası araştırmalar Türk kültüründe olduğu gibi akraba, arkadaş ve aile bağlarını korumanın ve çatışmalardan kaçınmanın önemli olduğu yüksek bağlamlı kültürlerde, grup ahengini korumak için iletişim esnasında geniş kapsamlı mesajların kullanıldığı, daha karmaşık, dolaylı bir iletişim şeklinin tercih edildiğini göstermiştir. Alman kültürü gibi iletişim esnasında beklenmeyen durumlarla karşılaşma endişesinin çok az olduğu düşük bağlamlı kültürlerde ise bireyler, duygu, düşünce ya da isteklerini doğrudan, açıkça ve anlaşılır kelimelerle bildirirler. Bu tür bir kültüre mensup toplumlarda iletişim esnasında yalnızca gerekli bilgiler verilir, gereğinden fazla bilgi verilmekten kaçınılır. Bu durumdan yola çıkarak bu çalışmada, kültürlerin özlü anlamlar içeren ürünleri olan ve anlatılması zor durumları kısa ve etkili bir şekilde ifade etmek için sıkça kullandığımız Türkçe ve Almanca deyimlerdeki dolaylı ve doğrudan iletişim biçimleri, kültürdilbilimsel açıdan incelenip kültürlerarası iletişim kuramları çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda yukarıda bahsedilen iletişim şekli olgularının Türkçe ve Almanca deyimlere yansıdığı tespit edilmiş ve Almancada doğrudan iletişim şeklini içeren deyim sayısının, aynı konuyu içeren Türkçe deyim sayısından fazla olduğu, dolaylı iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimlerde ise tam tersi bir durumun söz konusu olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürdilbilim, Deyim, Doğrudan İletişim, Dolaylı İletişim, Kültürlerarası iletişim

ABSTRACT

Each society has its own unique cultural characteristics, and each person is born into this cultural accumulation. These cultural characteristics affect their behavior and the type of communication between people. For example, in high-context cultures such as Turkish culture, where it is important to maintain family, friend and family ties, especially to avoid conflicts, a more complex, indirect form of communication is preferred in which wide-ranging messages are used during communication. In low-context cultures such as German culture, individuals express their feelings, thoughts, or desires in clear and understandable words. During communication, only the necessary information is provided, more than necessary information is avoided. Based on this situation, in this study, verbal communication phenomena in Turkish and German idioms, which are products of cultures that contain concise meanings and which we frequently use to express situations that are difficult to explain in a short and effective way, have been analyzed in terms of cultural linguistics and analyzed within the framework of intercultural communication theories. At the end of the study, it was determined that the above-mentioned types of communication were reflected in Turkish and German idioms, and it was revealed that the number of idioms containing direct communication in German is higher than the number of Turkish idioms containing the same subject, and the opposite is true in Turkish idioms containing the indirect communication phenomenon.

Keywords: Cultural Linguistic, Idioms, Direct Communication, Indirect Communication, Intercultural Communication

0. Giriş

Dil ve kültür ilişkisi üzerine araştırmalar yapan birçok bilim insanı, kültürün dilsel, dilin ise kültürel bir olgu olduğunu ve bu iki olguyu birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı görüşündedir. Ünlü Alman filozof Martin Heidegger'in: “*Sprache ist das Haus des Seins*” (dil insanın evidir) sözü bu duruma vurgu yapmakta ve dilin, insanların duygu, düşünce ve yaşamının kısacası kültürünün evi olduğunu belirtmektedir (Kaplan 2012: 135). Bu bağlamda, canlı ve sosyal bir varlık olan dili, kültürden, tarihten ve toplumdaki bağimsız düşünmek mümkün değildir.

Türkiye’de dilbilimin kurucusu olarak kabul edilen Doğan Aksan (1998) da dil ile kültür arasındaki yakın bağı altını çizmekte ve bir dildeki atasözlerin, deyimlerin ya da kavramların belirli bir konu alanına göre gruplandırıldığında bazı unsurların diğerlerine göre fazla olduğunun tespit edilebileceği ve ortaya çıkan bu unsurların bir toplumun tarih boyunca hayatlarında önemli bir yere sahip olan ve en çok ilgilendikleri konuları ve kavramları gösterebileceği görüşündedir. Örneğin Türk kültüründe akrabalık bağlarının ne kadar önemli olduğunu, genellikle başka dillerde olmayan “bacanak, görümce, dayı, hala” gibi kavramlardan anlamak mümkündür (65-66).

Yukarıda bahsedilen dil, kültür ve insan etkileşimini inceleyen dilbilimin uygulamalı bilim dalı, 1990’lı yıllarda ortaya çıkan ve toplumların dile yansıyan kültürel öğelerini araştıran ve yerleşmiş halk kültürünün izlerini inceleyen kültürdilbilimdir (Alimjanova 2016: 27). Bu bilim dalının amacı, toplumların dile yansıyan kültürel değerlerini, yaşam şekillerini, dini inanışlarını, kısacası düşünme şekillerini ortaya çıkarmaktır, bu

bağlamda kültürdilbilim çalışmalarında deyimler, kültürün dile yansımış öncül kaynakları olarak kabul edilmektedir (Aktay 2020: 232). Kültürdilbilim, henüz yeni gelişmekte olan bir bilim dalı olduğundan özellikle Türk ve Alman dili ile kültürünün benzer ve farklı yönlerini kültürdilbilimsel açıdan inceleyen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Alandaki bu boşluğu gidermek adına bu çalışmada, sözlü iletişim olgusuna ilişkin Türkçe ve Almanca deyimler kültürdilbilimsel açıdan karşılaştırmalı olarak incelenip söz konusu deyimlerde her iki toplumun kültürel özelliklerinden biri olan doğrudan ve dolaylı sözlü iletişim biçimlerinin deyimlere yansıyor yansımadığının, eğer yansıyor bu olguların deyimlerde hangi şekilde ele alındığının ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır.

0.1. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırmanın amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır, bu yöntemde belirlenen bir dizi ölçüt doğrultusunda örneklemlerin seçilmesi söz konusudur (Baş ve Akturan 2013). Langenscheidt yayın evine ait, Dora Schulz ve Heinz Griesbach'ın *1000 idiomatische Redensarten Deutsch* ve Ömer Asım Aksoy'un, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2* temel kaynak olarak kullanılmış ve içerisinden tüm dolaylı ve dolaysız sözlü iletişim biçimleri konularını içeren Türkçe ve Almanca deyimler taranmıştır. Seçilen örneklemler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir, bu yöntem bulguların özelliğini tespit etmek ve karşılaştırmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Coşkun vd. 2010: 322). Çalışmanın sonunda tespit edilen bulgular, kültürdilbilimsel açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve yorumlanmıştır.

1. Dil ve Kültür İlişkisi

İnsanların bir arada bulunmaları, anlaşabilmeleri kısacası bir toplum halinde yaşamaları, dile ihtiyaç duymalarına sebep olmuştur. Dil olmasaydı bir toplumun oluşması da mümkün olmazdı. İnsanı insan yapan dil, toplumun da olmazsa olmazlarından ve kültürün en önemli unsurudur. Dil ve Kültür arasındaki ilişki hakkında bugüne kadar birçok araştırma yapılmıştır, bu konu hakkında araştırma yapan en önemli araştırmacılar arasında Johann Gottfried Herder, Benjamin Lee Whorf ve Wilhelm von Humboldt bulunmaktadır. Humboldt'a göre dil, bir ulusun kültür düzeyini gösteren en önemli araçtır ve o ulusun kültürü hakkında bilgiler verir (Aksan 1998: 64-65).

Kültürün tanımı ise değişik açılardan irdelenerek yapılmıştır. Kültür denilince akla ilk önce sanat, edebiyat, müzik ve mimari ya da bir toplumun davranış şekilleri gelir. Bu bağlamda Clyde Kluckhohns kültürü şu şekilde tanımlar: “*way of live of a group of peoples, their design for living*“ (Bir grup insanın tasarladığı yaşam tarzı). Kültür tüm bunların yanı sıra bir toplumu oluşturan insanların davranış şekillerinin arkasında yatan düşünceler, değerler ve kurallardır (akt. Kuşe 2012: 26). Doğan Aksan'a (2006:56) göre bugünkü kültür kavramının meydana gelmesinde Johann Gottfried Herder'in önemli bir rolü bulunmaktadır, ona göre kültür kısaca “*bir toplumun yaşam biçimidir*”.

Dil ve kültür ilişkisi üzerine önemli araştırmaları bulunan diğer araştırmacılar Francis Bacon, Etienne de Condillac, Ralph Waldo Emerson'dır. Hepsinin ortak görüşü bir toplumun dilinin, onun kültürü, düşünce yapısı ve karakteri hakkında bilgiler verdiği yönündedir (bkz. Deutscher 2010:10-11). Yukarıda bahsedilen tüm araştırmacılara göre kültür, insanların karakterlerini oluşturur, bu nedenle farklı kültürlerle mensup insanların kişilik yapıları da farklıdır. Dolayısıyla farklı kültürlerle mensup insanlar, olayları ya da olguları birbirinden çok farklı algılar ve yorumlar. Kültür hakkında önemli araştırmaları olan Antropolog Edward T. Hall'a göre kültür iletişimdir, iletişim ise kültürdür.

Kültürün özelliklerini dört ana başlık altında toplamak mümkündür:

1. Gruplarla ilgilidir: Kültür paylaşılan değerler ve anlamlarla ilgili ortak bir olgudur.
2. Görecelidir: Farklı kültürlerle mensup insanlar dünyayı farklı algılamaktadırlar ve bir grubun diğerinden üstün ya da aşağı olduğunu gösterir hiçbir ölçü yoktur.
3. Öğrenilebilirdir: Kültür genetik yapıyla değil, sosyal yapıyla meydana gelir.
4. Anlamların paylaşım sistemidir: Kültür, bir gruba mensup insanların neye önem verdiğini göstermektedir. Aynı olayları, durumları aynı şekilde görmelerini sağlar ve bu onları bir arada tutmaktadır (aktaran: Bakıner-Çekin ve Çalışkan 2020: 166-168).

Wenjing Jiyang'ın kültür ve dil ilişkisi ile alakalı birkaç benzetmesi bulunmaktadır. Ona göre dil ve kültür bir buzdağı gibidir; buzdağın görünen yüzü dil, görünmeyen yüzü ise kültürdür. Bir başka benzetmesinde ise kültür ve dili bir bedene benzemektedir; kültür kan, beden ise dildir. Kültür olmadan dil yaşayamaz, dil olmadan da kültürün şekillenmesi mümkün değildir (a.g.e. 2020: 170). Kısacası kültür, bir toplumun yaşam biçimi ve düşünce tarzıdır denilebilir. Kültürel kimlik ise bir toplumu diğer toplumlardan ayıran kültürel özelliklerdir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu özelliklere yer verilecektir.

2. Kültürlerarası Farklılıklar

Her kültürün kendine has özellikleri vardır, bu özellikler ve kültürlerarası farklılıklar birçok araştırmanın konusu olmuştur. Bunlardan bir tanesi kültüre ait beş boyut olduğunu tespit eden Hollandalı Sosyolog Geert Hofstede'ye aittir. Araştırmalarında kültürleri incelemiş ve bu kültürler içerisinde gruplaşmalar olduğunu ve bunun da kültürün içerisinde yaşayan bireylerin davranışlarını etkilediği görüşünü savunmuştur (aktaran: Bakıner-Çekin ve Çalışkan 2020: 168).

Geert Hofstede'nin çalışmaları genellikle nicel araştırma yöntemlerine dayanırken, Edward T. Hall (1976) kültürleri sınıflandırabilme amacıyla gerçekleştirdiği araştırmalarında gözlem yöntemini kullanmış ve farklı kültürleri *zaman*, *mesafe* ve *iletişim* açısından incelemiştir. Bu kültürlerarası farklılıklar Edward T. Hall'a göre kültürel yapıyı oluşturan üç temel unsurdur. Bu çalışmada Türkçe ve Almanca deyimler iletişim açısından ele alındığından, burada yukarıda bahsedilen kültürlerarası farklılıklardan yalnızca iletişim unsuruna değinilecektir. Edward T. Hall'a göre kültürler iletişim açısından değerlendirildiğinde ikiye ayrılırlar: düşük ve yüksek bağlamlı kültürler. ABD, Almanya, İsveç, Kuzey Avrupa, İskandinavya, gibi düşük bağlamlı bir kültüre sahip toplumlar iletişim kurarken genellikle açık, net ve doğrudan iletiler

kullanırlar. Eleştiriler doğrudan yöneltilir, ima ve dolaylı anlatımlara fazla yer verilmez. Yüksek bağlamli bir kültüre sahip Kore, Japonya, Arap ülkeleri, Latin Amerika, Asya ülkeleri, Kore ve Türkiye gibi birçok toplumda ise iletişim genellikle imalı yollarla dolaylı bir şekilde, örtük ve karmaşık iletilerle gerçekleşir (Hall 1976). Bu nedenle bu toplumların iletişimde genellikle dile getirilmeyenler, dile getirilenlerden daha önemlidir.

Kartarı'ya göre (2014: 166-167) Türk kültüründe yukarıda sözü edilen dolaylı iletişim üslubunun kullanılmasının temel nedeni, Türklerin ortaklaşa davranışçı bir kültürlere sahip olmasıdır. Bu kültürlerde grup üyelerinin birbirlerine bağımlılığı, akraba, aile ve arkadaş gruplarında uyumu sağlama ve çatışmalardan kaçınma durumu önemli olduğundan iletişim kurarken genellikle dolaylı iletiler kullanılır. Güç aralığının az olduğu Alman kültüründe ise çatışma çıkmasından kaçınmadan, istek ya da amaçlar açıkça ifade edilir. Bu tür kültürlerde doğrudan iletişim üslubu kullanılmadığı takdirde ileti ya yanlış anlaşılır ya da anlaşılmaz.

Yüksek ya da düşük bağlamli bir dil sisteminde konuşulanları anlayabilmek, söz konusu toplumun kültürü ve tarihini bilmenin yanı sıra toplumsal bağlama da duyarlı olmayı gerektirir. Türklerin, Almanlarla konuşurken karşılaştıkları zorlukların nedenlerinden biri de genellikle budur. Örneğin Türkçede akrabalık derecelerini belirten “abla, ağabey, kardeş, hala, dayı, elti, kayın” gibi ifadeler Alman Dilinde bulunmaz, aynı zamanda toplumsal statüyü belirten “Amirim, Müdür Bey, Şefim” gibi ifadeler de Almancada yoktur.

Kelimeler kültüre ilişkin bağlamsal manalar içerdiğinde, bu konu hakkında bilgisi olmayanların mesajı anlaması zorlaşmaktadır ve yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermektedir (a.g.e. 163-165). Burada dikkat edilmesi gereken husus, ortaya çıkabilecek her türlü yanlış anlamayı önlemek için kültürlerarası farklılıklar konusunda bilgi sahibi olunmasıdır.

3. Türk ve Alman Kültüründe Deyimler

Deyimlerin ilk ne zaman ve ne şekilde ortaya çıktığı hakkında kesin bir bilgi olmamasına rağmen, zamanla dilin önemli unsurları haline geldikleri, birçok insan tarafından kullanıldıkları ve çok şey ifade eden özlü anlamlar içerdikleri bilinmektedir (Yıldırım 2008: 23). Doğan Aksan (2006: 79-80) deyimleri, bir durumu, olayı, davranışı, bazen de insanların fiziksel ve ruhsal özelliklerini etkileyici bir anlatımla dile getiren sözcük kalıplaşmaları olarak tanımlar. Ömer Asım Aksoy'a (1993) göre ise deyimler: “*Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir.*” Deyimleri atasözlerinden ayıran en önemli özellik, deyimlerin genel kural niteliğinde sözler değil, belirli kavramları belirtmeye yarayan özel anlatım kalıpları olmasıdır. Deyimlerin amacı, bir kavramı özel kalıp içinde güzel bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek ve öğüt vermektir (Aksoy 1993: 16-17).

Deyimleri kendi içerisinde şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

1. Kavramları mecaz yoluyla, güzel bir anlatım ve özgünlük içinde belirten kalıplaşmış sözcük öbekleri ya da cümleler şeklindeki deyimler: “Ağzı bozuk. Cebi delik. Kan ağlamak.”
2. Anlatım güzelliği taşıyan iki yargılı ve uyaklı deyimler: “Anca beraber, kanca beraber. Ya bu deveyi gütmeli ya da bu diyardan gitmeli. Yere bakan yürek yakan.”
3. Öykücük veya konuşma biçiminde olan deyimler: “Deveye “boynun eğri” demişler; “nerem doğru ki” demiş. Kestane kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş. Tencere dibin kara – seninki benden kara.”
4. Bir öyküye veya olaya dayanan deyimler: “Altından Çapanoğlu çıkmak. Baklayı ağzından çıkarmak. Buyurun cenaze namazına.”

Burada deyimlerin ortaya çıkış hikayelerini konu alan kitaplara örnek olarak Türkçe deyimler bağlamında İskender Pala'nın (2021) *İki Dirhem bir Çekirdek* ve Almanca deyimler bağlamında ise Rolf-Bernhard Essig'in (2011) *Alles für die Katz* eserleri örnek olarak verilebilir.

5. Gelenekler, inanışları, örf ve adetleri bildiren deyimler: “Ağzından yel alsın. Günahına girmek. Nazar değmesin.”
6. Anlatım güzelliği düşünülmeden bir kavramı belirtmek için kurulan söz topluluğu şeklindeki deyimler: “O gün bu gün. Solda sıfır. Canı isterse.”
7. Belirli dilbilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulan deyimler: “Aç acına. Biz bize. Başlı başına.”
8. Bir ya da birkaç sözcüğü söylenmemiş, eksilteli anlatım biçiminde deyimler: “Az çok. Bilir bilmez. Laf aramızda.”
9. İkileme şeklinde olan deyimler: “Abuk sabuk. Çürük çarık. Yalan dolan.”
10. Masterla kurulan deyimler: “Baş vurmak, hataya düşmek, özen göstermek” (Aksoy 2020: 498-509).

Her dil, bir kültür, inanç yapısı ve yönelişler dünyasının eseri olduğundan her dilin deyimleri de kendine özgüdür. Örneğin Türkçede birisinin sözünü kestiğimizde “sözünü balla kestim” deyimini kullanırken, Almancada “Darf ich Sie unterbrechen?” (Sözünüzü kesebilir miyim?) ifadesi kullanılır. Yine bir Alman, karşı tarafın çok şanslı olduğunu belirtmek için “Du hast Schwein gehabt” (Domuzun vardı) deyimini kullanırken, Türkçede böyle bir kullanım yoktur (Ünalın 2010: 17-18). Bu bağlamda deyimlerin ait oldukları kültür, inanç yapısı ve hayat tarzı hakkında bilgi verdiklerini söylemek mümkündür. Farklı dil ve kültürlerle ait deyimleri anlamak için ise toplumların algılama biçimleri ve milli-kültürel dünya görüşleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir (Özer 2014: 164). Çalışmanın bir sonraki bölümünde doğrudan ve dolaylı iletişim olgusu ile ilgili Türkçe ve Almanca deyimler iki kültüre ait izler bulmak amacıyla kültürdillbilimsel açıdan karşılaştırmalı olarak incelenecek ve kültürlerarası iletişim kuramları çerçevesinde analiz edilecektir.

4. Bulgular ve Yorumlar

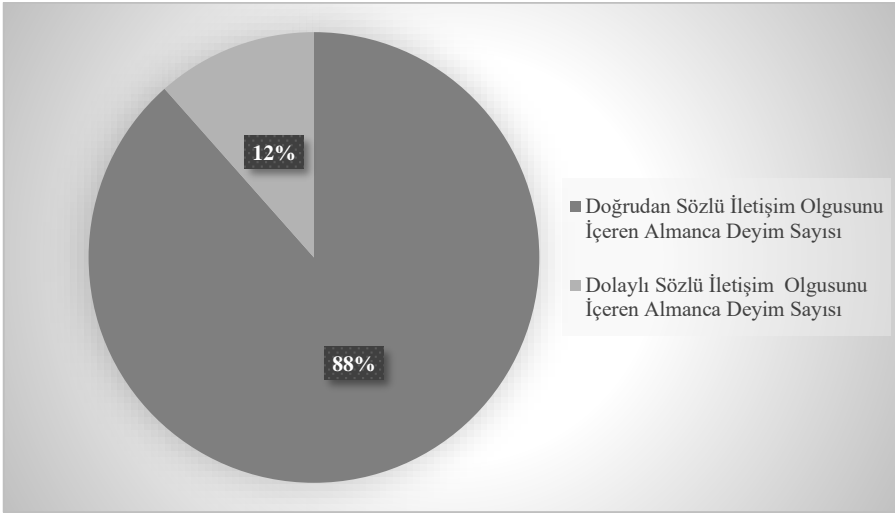
Araştırmanın bulgularını, Langenscheidt yayın evine ait Dora Schulz ve Heinz Griesbach'ın *1000 idiomatische Redensarten Deutsch* ve Ömer Asım Aksoy'un, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2* kaynaklarının taranmasıyla tespit edilen, doğrudan ve

dolaylı sözlü iletişim üslubu konularını içeren Türkçe ve Almanca deyimler oluşturmaktadır. Susmak, sırları ortaya çıkarmak ve çok konuşmak gibi anlamlar içeren Türkçe ve Almanca deyimler araştırmaya dahil edilmemiştir. Aşağıda öncelikle doğrudan ve dolaylı sözlü iletişim biçimlerini içeren Almanca ve Türkçe deyimlerin oranları bir grafik yardımıyla verilecek, daha sonra bu bulgular kültürdilbilimsel açıdan analiz edilecektir.

4.1. Doğrudan sözlü iletişime ilişkin Almanca deyimler

Çalışmanın bu bölümünde doğrudan sözlü iletişim olgusunu içeren Almanca deyimler kültürdilbilimsel açıdan ele alınıp incelenecektir, bu iletişim şeklinde iletiler açık, net ve doğrudan yöneltilir, ima ve dolaylı anlatımlara fazla yer verilmez.

Grafik 1: Doğrudan ve dolaylı sözlü iletişim olgularını içeren Almanca deyimlerin oranı

Dora Schulz ve Heinz Griesbach'ın *1000 idiomatische Redensarten Deutsch* sözlüğünün nitel araştırmanın amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile taranmasıyla edilen veriler, iletişim olgusunu içeren Almanca deyimlerin %88'inin "direkt, doğrudan ve açık" bir şekilde konuşmak anlamlarını taşıdıklarını göstermiştir.

Doğrudan iletişim olgusunu içeren bu Almanca deyimler, aşağıda Türkçe karşılıklarıyla birlikte verilecek ve analiz edilecektir: 1. *auf gut deutsch* (sf. 20), (Herkesin anlayacağı dilde, kısacası), 2. *mit j-m deutsch reden* (sf. 20), (birisiyle açık, anlaşılır, çekinmeden konuşmak), 3. *nicht lange fackeln* (sf. 28) (çekinmeden, kararsız kalmadan, gevelemeden konuşmak), 4. *j-m über den Mund fahren* (sf. 29), (birisi sözünü bitirmeden, ona net ve açık bir şekilde cevap vermek), 5. *frank und frei reden* (sf. 43), (çok açık konuşmak), 6. *j-m etwas ins Gesicht sagen* (sf. 55), (birisine acı gerçekleri doğrudan söylemek), 7. *j-m heimleuchten* (sf. 82), (birisine acı gerçeği söylemek, haddini bildirmek), 8. *aus sich herausgehen* (sf. 83), (açık ve net olmak), 9. *Das Herz auf der Zunge haben/tragen* (sf. 199), (birisine her şeyi anlatmak, duygularını açıkça

ifade etmek), 10. *Die Karten offen hinlegen/aufdecken* (sf. 100), (niyetini açıkça söylemek), 11. *J-m klaren Wein einschenken* (sf. 104), (bir şeyi açık bir şekilde söylemek), 12. *Klipp und klar* (sf. 105), (açık, dürüstçe), 13. *J-m etwas auf den Kopf zusagen* (sf. 108), (bir şeyi doğrudan, çekinmeden söylemek), 14. *J-m den Kopf waschen* (sf. 109), (fikirleri açıkça söylemek), 15. *Du kriegst es mit mir zu tun* (sf. 114), (sana fikrimi söyleyeceğim), 16. *j-m den Spiegel vorhalten* (sf. 198), (birisi hakkındaki düşüncelerini dobra dobra söylemek), 17. *Eine spitze Zunge haben* (sf. 199), (sivri dilli olmak), 18. *j-m seinen Standpunkt klarmachen* (sf. 203), (birisine fikirlerini açıkça ifade etmek), 19. *j-m einen Stich versetzen* (sf. 210), (birisine hoş olmayan şeyleri söylemek), 20. *J-m die ungeschminkte Wahrheit sagen* (sf. 229), (birisine düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmek), 21. *Wir wollen uns (gegenseitig) nichts vornehmen* (sf. 239), (karşılıklı olarak açık bir şekilde konuşmak), 22. *j-m die Wahrheit sagen/geigen* (sf. 240), (birisine doğruları çekinmeden söylemek, haddini bildirmek), 23. *Du hast gut reden* (sf. 157), (zorluk olmadığı için düşüncesini kolayca söylemek).

Yukarıdaki Almanca deyimler incelendiğinde, duygu, düşünce ve istekleri anlaşılır bir şekilde, doğrudan ve açıkça ifade etmek gibi anlamlar taşıdıkları görülmektedir, örneğin:

1. *auf gut deutsch* (Schulz ve Griesbach 1962: 20) deyimini, herkesin anlayacağı dilde, kısacası, sözü uzatmadan anlamlarını taşır. Kelime anlamı “*iyi Almancada*” demek olan bu deyim, iletişim esnasında konuşma uzatılmak istenmediğinde kullanılmaktadır.
2. *mit j-m deutsch reden* (Schulz ve Griesbach 1962: 20) deyimini ise açık, anlaşılır ve çekinmeden konuşmak anlamlarını taşımaktadır. Kelime anlamı “*birisiyle Almanca konuşmak*” olan deyimnin içerisinde yer alan “*deutsch*” (Almanca) kelimesinin açık, anlaşılır anlamındaki kullanımı, Alman kültüründe doğrudan iletişim şeklinin önemini vurgular niteliktedir.
3. *nicht lange fackeln* (Schulz ve Griesbach 1962: 28), Alman dilinde tereddüt etmeden konuşmak anlamı taşıyan deyimlerden bir tanesidir ve Alman kültüründe benimsenen doğrudan iletişim şekline örnektir.
4. *j-m über den Mund fahren* (Schulz ve Griesbach 1962: 29). Kelime anlamı birisinin ağzının üzerinden geçmek olan bu Almanca deyim, birisi sözünü bitirmeden, net ve açık bir şekilde ona cevap vermek anlamını taşır ve doğrudan iletişim biçimine bir örnektir.
5. *frank und frei* (Schulz ve Griesbach 1962: 43). Genellikle iletişim esnasında kullanılan bu deyim ise iki sıfatın yan yana gelmesiyle (açıkça ve özgürce) oluşmaktadır ve “*çok açık*” anlamını taşır. Alman kültüründe tercih edilen doğrudan iletişim şeklini yansıtır nitelikte bir deyimdir.
6. *j-m etwas ins Gesicht sagen* (Schulz ve Griesbach 1962: 55). Birisine acı gerçekleri doğrudan yüzüne karşı söylemek anlamına gelen ve Almancada sıkça kullanılan bu deyim, doğrudan iletişim şeklini yansıtan Almanca deyimlere bir örnektir.
7. *j-m heimleuchten* (Schulz ve Griesbach 1962: 82). Birebir çevirisi birini kovmak olan bu Almanca deyim ise, birisine acı gerçeği söylemek, haddini bildirmek anlamında kullanılmaktadır. Türklerin iletişim esnasında kaçındıkları bu iletişim şeklinin Almancada sık kullanılan bir deyim olması, Alman toplumunun doğrudan iletişim biçimine verdikleri önemin bir göstergesidir.

8. *aus sich herausgehen* (sf. 83). Kelime anlamı kendisinden çıkmak olan bu Almanca deyim ise açık ve net olmak anlamında kullanılmakta ve doğrudan sözlü iletişim şeklini içermektedir.
9. *Das Herz auf der Zunge haben/tragen* (sf. 199). Kalbi dilinde olmak anlamına gelen bu Almanca deyim ise birisine her şeyi anlatmak, duygularını açıkça ifade etmek anlamında kullanılmakta ve doğrudan sözlü iletişim biçimini yansıtmaktadır.
10. *Die Karten offen hinlegen/aufdecken* (sf. 100). Kelime anlamı kartlarını açık bir şekilde ortaya koymak olan bu Almanca deyim, niyetini açıkça söylemek anlamında kullanılmakta ve doğrudan iletişim şeklini içermektedir.
11. *J-m klaren Wein einschenken* (sf. 104). Bu Almanca deyim, gerçek fikrini açık bir şekilde söylemek manasındadır, kelime anlamı ise birisine duru şarap doldurmaktır.
12. *Klipp und klar* (sf. 105). Bir ikileme şeklinde kullanılan bu deyim ise açık, dürüstçe anlamlarına gelmektedir ve doğrudan iletişim biçimini yansıtır özelliktedir.
13. *J-m etwas auf den Kopf zusagen* (sf. 108). Birebir çevirisi birisine bir şeyi kafasının üzerine vaat etmek olan bu Almanca deyim, bir şeyi doğrudan, çekinmeden söylemek anlamında kullanılır ve doğrudan iletişim şeklini yansıtır niteliktedir.
14. *J-m den Kopf waschen* (sf. 109). Bu Almanca deyim Türkçeye motamot çevirisi birisinin kafasını yıkamak şeklindedir. Türkçedeki *beyin yıkamak* deyimine benzese de Almanda fikirlerini açıkça söylemek manasını taşır ve doğrudan sözlü iletişim olgusunu içerir.
15. *Du kriegst es mit mir zu tun* (sf. 114). Kelime anlamı benimle işin var olan Almanca deyim yine yukarıdaki diğer deyimlerde olduğu gibi doğrudan iletişim şeklinin yansıdığı Almanca deyimlere bir örnektir ve sana fikrimi söyleyeceğim anlamında kullanılmaktadır.
16. *j-m den Spiegel vorhalten* (sf. 198). Sözcüğü sözcüğüne Türkçeye çevrildiğinde birinin yüzüne ayna tutmak anlamına gelen bu Almanca deyim ise birisi hakkındaki düşüncelerini dobra dobra söylemek manasında kullanılır ve doğrudan iletişim şekli olgusunu içerir.
17. *Eine spitze Zunge haben* (sf. 199). Bu Almanca deyim de doğrudan iletişim şekli olgusunu içerir ve sivri dilli olmak anlamını taşır.
18. *j-m seinen Standpunkt klarmachen* (sf. 203). Birisine duracağı yeri belirtmek şeklinde motamot çevrilebilen bu deyim ise fikirlerini açıkça ifade etmek anlamında kullanılan Alman dilindeki doğrudan iletişim biçimini içeren deyimler arasında yerini almaktadır.
19. *j-m einen Stich versetzen* (sf. 210). Birisine acı saplamak şeklinde birebir çevrilebilen bu deyim ise birisine hoş olmayan şeyler söylemek anlamında kullanılmaktadır ve doğrudan iletişim şekli olgusunu içerir.
20. *J-m die ungeschminkte Wahrheit sagen* (sf. 229). Bu Almanca deyim kelime anlamı ise birisine süssüz gerçekleri söylemektir. Düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmek manasında Almanda sıkça kullanılmakta ve doğrudan iletişim şeklini yansıtmaktadır.
21. *Wir wollen uns (gegenseitig) nichts vornehmen* (sf. 239). Birbirine (karşılıklı olarak) bir şey yapmamaya karar vermek şeklinde Türkçeye birebir çevrilebilen bu Almanca deyim, doğrudan iletişim şeklini içerir ve karşılıklı olarak açık bir şekilde konuşmak anlamını taşır.

22. *j-m die Wahrheit sagen/geigen* (sf. 240). Hem kelime anlamı hem de manası, birisine doğruları çekinmeden söylemek olan bu Almanca deyim ise, birisine haddini bildirmek anlamında da kullanılmakta ve doğrudan sözlü iletişim şeklini içermektedir.
23. *Du hast gut reden* (sf. 157). Türkçemizdeki *tuzun kuru* deyimile benzerlik gösteren fakat Türkçeden farklı olarak yalnızca iletişim esnasında kullanılan bu Almanca deyim, herhangi zorluk olmadığı için düşüncesini kolaylıkla söylemek anlamında kullanılmakta ve Alman kültüründe tercih edilen doğrudan iletişim olgusunu yansıtmaktadır.

Yukarıda Türkçe karşılıklarıyla ve kelime anlamlarıyla birlikte verilen tüm Almanca deyimler açık, net ve doğrudan konuşmak, net cevap vermek, duygu ve düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmek anlamlarını taşımaktadır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde dolaylı iletişim olgusunu içeren Almanca deyimler ele alınıp incelenecektir.

4.2. Dolaylı sözlü iletişime ilişkin Almanca deyimler

Çalışmanın bu bölümünde Almanca deyimler, iletilerin imalı yollarla, dolaylı bir şekilde, örtük ve karmaşık olarak yöneltildiği dolaylı sözlü iletişim biçemi açısından ele alınıp incelenecektir.

Dora Schulz ve Heinz Griesbach'ın *1000 idiomatische Redensarten Deutsch* sözlüğünün taranmasıyla “imalı, karmaşık ve dolaylı” sözlü iletişim konularını içeren deyimlerin oranının yalnızca %12 olduğu tespit edilmiştir, bu deyimler aşağıda Türkçe karşılıkları ile verilecek ve analiz edilecektir: 1. *Wie die Katze um den heißen Brei herumgehen*, (sf.101), (Asıl konuya değinmeye çekinmek, lafı ağzında gevelemek), 2. *J-m etwas zu verstehen geben* (sf. 236), (Birisine bir şeyi ima etmek), 3. *Sich auf die Zunge beißen* (sf. 253), (bir şeyi söyleme isteğini bastırmak).

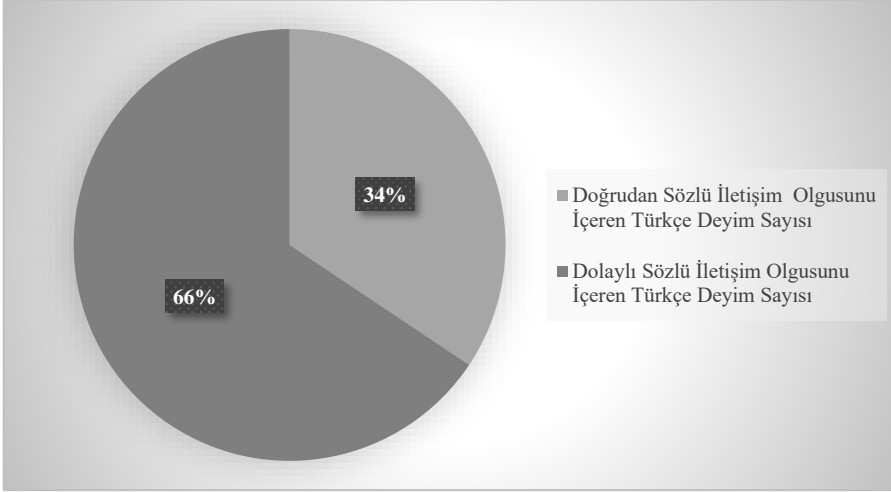
1. *Wie die Katze um den heißen Brei herumgehen* (Schulz ve Griesbach 1962: 101). Dolaylı iletişim şekli konusunu içeren bu Almanca deyim, asıl konuya değinmeye çekinmek, lafı ağzında gevelemek anlamlarını taşımaktadır. Kelime anlamına bakıldığında “kedi gibi sıcak lapanın etrafında dönmek” anlamını taşır ve iletişim esnasında asıl konuya bir türlü değinilmediğinde olumsuz bir anlamda kullanılır.
2. *J-m etwas zu verstehen geben* (Schulz ve Griesbach 1962: 236). Birebir çevirisi birisine bir şeyi anlaması üzerine vermek olan bu Almanca deyim ise Alman dilinde ima etmek manasında kullanılmaktadır ve dolaylı sözlü iletişime bir örnektir.
3. *Sich auf die Zunge beißen* (Schulz ve Griesbach 1962: 253). Kelime anlamı dilini ısırarak olan bu Almanca deyim, bir şeyi söyleme isteğini bastırmak anlamında kullanılır ve dolaylı iletişim şeklini yansıtır özelliğindedir.

Çalışmanın bir önceki bölümünde ele alınan doğrudan iletişim olgusu ile ilgili Almanca deyim sayısının, bu bölümde ele alınan dolaylı iletişim olgusunu içeren Almanca deyim sayısından fazla olması Alman kültüründe doğrudan iletişim şeklinin benimsendiğinin ve bu durumun Almanca deyimlere yansıdığına açık bir göstergesidir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde doğrudan ve dolaylı iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimler ele alınıp incelenecektir.

4.3. Doğrudan sözlü iletişime ilişkin Türkçe deyimler

Ömer Asım Aksoy'un, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2* kaynağının taranmasıyla elde edilen veriler, iletişim olgusuna ilişkin Türkçe deyimlerin %34'ünün "direkt, doğrudan ve açık" bir şekilde konuşmak anlamlarını taşıdığını, bu oranın "imalı, karmaşık ve dolaylı" sözlü iletişim konularını içeren Türkçe deyimlerde ise %66 olduğunu göstermiştir.

Grafik 2: Doğrudan ve dolaylı sözlü iletişim olgularını içeren Türkçe deyimlerin oranı

Aşağıda öncelikle doğrudan iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimler ele alınacaktır:

1. *Ağzını açıp gözünü yummak* (sf. 543),
2. *Ağzının perhizi yok* (sf. 545),
3. *Dili uzun (zifir)* (sf. 723),
4. *Dobra dobra söylemek* (sf. 728),
5. *Eğri oturup doğru konuşalım* (sf. 744),
6. *İçi dışı bir* (sf. 867),
7. *Kör kadı* (sf. 940),
8. *Özü sözü bir* (sf. 1000),
9. *Sözünü esirgememek (sakınmamak)* (sf. 1047),
10. *Tok sözlü* (sf. 1076),
11. *Yüzüne vurmak* (sf. 1137).

1. *Ağzını açıp gözünü yummak* (Aksoy 2020: 543). Bu Türkçe deyim, her ne kadar öfke ile ağzına geleni söylemek anlamı taşısa da doğrudan sözlü iletişim biçimine bir örnek olduğundan çalışmaya dahil edilmiştir. Öfke ile, imasız, doğrudan, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi anlamındaki bu Türkçe deyim genellikle olumsuz bir anlamda kullanıldığı bilinmektedir. Kültürdilbilimsel açıdan bakıldığında bu deyimde gözlerin kapatılması, iletişim esnasında çatışma çıkmasından endişe duyulduğu için karşı tarafın varlığının göz ardı edilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır ve Türk kültüründe grup ahengini korumanın önemini vurgular niteliktedir.
2. *Ağzının perhizi yok* (Aksoy 2020: 545). Sakıncalarını düşünmeden her şeyi söyler anlamına gelen bu deyim, doğrudan iletişim biçimini içeren Türkçe deyimlerden biridir. Genellikle olumsuz bir manada kullanılan bu deyim, Türk kültüründe iletişim esnasında çatışmalardan kaçınmak amacıyla doğrudan iletişim şeklinden kaçınıldığının bir göstergesidir.
3. *Dili uzun (zifir)* (Aksoy 2020: 723). Doğrudan iletişim şeklini içeren bu Türkçe deyim ise birisini incitecek sözler söyleyen kişiler için kullanılır. Deyimin

kelime anlamına bakıldığında içerdiği sıfatların (uzun, zifir) olumsuz anlamda kullanıldıkları görülmektedir ve bu durum Türk kültüründe doğrudan iletişim şeklinin tercih edilmediğinin bir göstergesidir.

4. *Dobra dobra söylemek* (Aksoy 2020: 728). Doğrudan iletişim şeklini içeren bu Türkçe deyim ise hiçbir şeyden çekinmeyerek bir şeyi açıkça söylemek anlamında kullanılmaktadır. Doğrudan iletişim biçimi olgusunu içeren ve olumlu anlamda kullanılan az sayıdaki Türkçe deyimlerden biridir.
5. *Eğri oturup doğru konuşalım* (Aksoy 2020: 744). Davranışımız nasıl olursa olsun doğruyu söyleyelim anlamındaki bu Türkçe deyim, iletişim esnasında doğrudan iletişim şekli kullanılmak istendiğinde genellikle konuşmanın başlangıcında karşı tarafı uyarmak amacıyla kullanılmaktadır.
6. *İçi dışı bir* (Aksoy 2020: 867). Düşündüğünü açıkça söyleyen, gizli bir düşüncesi bulunmayan, ikiyüzlü olmayan anlamlarını taşıyan bu Türkçe deyim ise doğrudan iletişim şeklini içeren ve olumlu anlamda kullanılan Türkçe deyimlerden bir tanesidir.
7. *Kör kadı* (Aksoy 2020: 940). Bu Türkçe deyim hatıra, gönüle bakmayarak doğruyu herkesin yüzüne karşı söyleyen, sözünü esirgemeyen kimseler için kullanılmaktadır. Doğrudan, açıkça konuşan kişi anlamına gelen bu Türkçe deyim olumsuz bir sıfat yüklenmiştir ve iletişim esnasında olumsuz bir anlamda kullanılmaktadır.
8. *Özü sözü bir* (Aksoy 2020: 1000). Ne düşünüyorsa onu söyleyen ve yapan anlamı taşıyan bu Türkçe deyim, doğrudan iletişim şeklini tercih eden insanların bu özelliğini belirtmek için olumlu manada kullanılmaktadır.
9. *Sözünü esirgememek* (sakinmamak) (Aksoy, 2020: 1047). Bu deyim ise, kime dokunursa dokunsun, düşündüğünü söylemekten çekinmemek anlamı taşımaktadır ve doğrudan iletişim şeklini yansıtan Türkçe deyimlerden biridir.
10. *Tok sözlü* (Aksoy 2020: 1076). Türkçemizdeki *kör kadı* deyimiyile aynı anlamı taşıyan bu Türkçe deyim, hatıra, gönle bakmadan düşündüğünü söyleyen, hoş gitmeyecek biçimde konuşan kişiler için kullanılmaktadır.
11. *Yüzüne vurmak* (Aksoy 2020: 1137). Mecazi anlamda kullanılan ve iletişim esnasında karşı tarafın kabahatini yüzüne karşı söyleyip onu ayıplamak anlamına gelen bu Türkçe deyim, doğrudan iletişim biçimi olgusunu içermektedir.

Yukarıdaki doğrudan iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimler incelendiğinde deyimlerin çoğunun (*ağzını açıp gözünü yummak*, *ağzının perhizi yok*, *dili uzun*), *kör kadı*, *sözünü esirgememek* (sakinmamak), *tok sözlü*, *yüzüne vurmak* deyimlerinde olduğu gibi) olumsuz bir anlam içerdikleri görülmektedir. Bu durum, Türk kültüründe iletişim esnasında doğrudan iletişim biçiminin genellikle tercih edilmediğinin ve bu iletişim şeklini kullanan insanların da hoş karşılanmadığının açık bir göstergesidir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde dolaylı iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimler kültürdilbilimsel açıdan incelenecektir.

4.4. Dolaylı sözlü iletişime ilişkin Türkçe deyimler

Ömer Asım Aksoy'un, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2* kaynağının taranmasıyla elde edilen ve iletişimin genellikle imalı yollarla, dolaylı bir şekilde, örtük ve karmaşık iletilerle gerçekleştiği dolaylı iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimler ise aşağıdaki gibidir: 1. *Aba altından değnek göstermek* (Üstü kapalı sözlerle korkutmak) (sf. 523), 2. *Ağız kalabalığına getirmek* (Konu dışı, gereksiz sözlerle karşısındakini şaşırtarak

istediği sonuca varmak) (sf. 536), 3. *Ağız yaymak* (Kesin ve dürüst konuşmaktan kaçınmak) (sf. 537), 4. *Bin (kırk) dereden su getirmek* (Çok dolambaçlı gerekçeler ileri sürmek, birçok aldatıcı diller dökmek) (sf. 641), 5. *Demeye getirmek* (Söylemek istediğini doğrudan doğruya değil, dolambaçlı yollarla anlatmak) (sf. 711), 6. *Dili varmamak* (Kötü bir şey söylemeyi doğru bulmamak, istememek) (sf. 723), 7. *Edebiyat yapmak* (Bir işe yaramayan parlak sözler söylemek) (sf. 743), 8. *Gözünün üstüne kaşın var dememek* (Her davranışını hoş karşılamak ve alınmasına yol açacak hiçbir şey söylememek) (sf. 821), 9. *Kem küm etmek, (hık mık etmek)* (Verecek cevap bulamayarak, açık bir anlamı olmayan sözler söylemek) (sf. 920), 10. *Kırk dereden su getirmek, (Bin dereden su getirmek)* (sf. 929), 11. *Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle (işit, anla)* (Düşüncelerimi, çok yakınım olan birisine söylüyorum. Ama maksadım bunları onun bilmesi değil, doğrudan doğruya kendisine söylemeyi uygun bulmadığım kimsenin bilmesidir. Çünkü sözlerimi ikisi birden dinlemektedir) (sf. 933), 12. *Kurt masalı okumak* (Uzun sözlerle inandırıcı olmayan bahaneler, özürler ileri sürmek) (sf. 946), 13. *Laflı (lakırdıyı, sözü) ağzında gevelemek* (Açık konuşmayıp söyleyeceği şeyi bir türlü söylememek) (sf. 953), 14. *Lakırdıyı (laflı, sözü) çevirmek* (Konuşmanın sakıncalı bir biçim aldığını anlayınca söze başka bir yön vermek) (sf. 955), 15. *Lügat paralamak* (Anlaşılmaz, ağdalı sözcüklerle konuşmak, yazmak) (sf. 957), 16. *Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor* (Birinini Dileğini yerine getiremeyeceğini, onu gücendirmeyecek biçimde söylüyor) (sf. 976), 17. *Ortadan (ortaya) söylemek* (Herkesin içinde, ad belirtmeden kimi kişilere dokunacak sözler söylemek) (sf. 989). 18. *Sözü (bir şeye) getirmek* (Sözü, açıkça söylemek istediği bir düşünceyi belirtecek biçimde söylemek) (sf. 1046), 19. *Şaşı çakır demektense kör de de kurtul* (Dolaylı, dolambaçlı yollara başvuracağına doğrudan doğruya gerçeği ortaya koy) (sf. 1058), 20. *Yarım ağızla (söylemek)* (Tam istekli olmayarak, yarı ister yarı istemez biçimde (söylemek) (sf. 1108), 21. *Yüzüne gelmemek* (Kabahatini yüzüne karşı söyleyememek, bilmezlikten gelmek) (sf. 1136).

Yukarıdaki dolaylı iletişim biçemi olgusunu içeren Türkçe deyimlerin sayıca fazla olması bu deyimlerin tek tek ele alınmasını zaman ve yer açısından mümkün kılmadığından, söz konusu deyimlere aşağıda genel bir yorum getirilecektir:

Yukarıda anlamları ile verilen Türkçe deyimler incelendiğinde, hepsinin dolaylı iletişim şeklini yansıttığı ve doğrudan iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimlere kıyasla hem sayıca çok fazla hem de anlam bakımından daha az olumsuz olduğu açıkça görülmektedir. Dolaylı iletişim şeklinin yer aldığı Türkçe deyimler, doğrudan iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimler gibi olumsuz sıfat ve anlam içermemektedir (Örneğin: *kör kadı, dili uzun, ağzının perhizi yok* deyimlerinde olduğu gibi). Bu durum Türk kültüründe tercih edilen dolaylı iletişim şeklinin deyimlere yansıdığına açık bir göstergesidir.

5. Sonuç

Kültürlerarası iletişim kuramları, bir kültüre mensup insanların iletişim esnasında duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullandıkları iletişim biçimlerini doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bu kuramlara göre doğrudan iletişim biçiminin

kullanıldığı Alman kültürü gibi düşük bağlamli kültürlerde duygu ve düşünceler doğrudan, açık ve net bir şekilde ifade edilirken, dolaylı iletişim şeklinin tercih edildiği Türk kültürü gibi yüksek bağlamli kültürlerde, iletiler genellikle dolaylı bir şekilde, üstü kapalı ve imalı yollarla aktarılır. Bu durumdan yola çıkarak bu çalışmada doğrudan ve dolaylı iletişim biçimi olgularını içeren Türkçe ve Almanca deyimler, iki kültüre ait izler bulmak amacıyla kültürdilbilimsel açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve kültürlerarası iletişim kuramları çerçevesinde analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonunda Ömer Asım Aksoy'un, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2* kaynağının taranmasıyla elde edilen veriler, iletişim olgusuna ilişkin Türkçe deyimlerin yalnızca %34'ünün "direkt, doğrudan ve açık" bir şekilde konuşmak anlamlarını taşıdığını, bu oranının "imalı, karmaşık ve dolaylı" sözlü iletişim konularını içeren Türkçe deyimlerde %66 olduğunu göstermiştir. Ayrıca doğrudan iletişim şekli olgusunu içeren Türkçe deyimlerin kelime anlamlarına bakıldığında genellikle olumsuz manada kullanıldıkları, dolaylı iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimlerde ise böyle bir durumun söz konusu olmadığı yapılan araştırmanın sonunda tespit edilmiştir. Bu durum Türk kültüründe tercih edilen dolaylı iletişim şekli olgusunun deyimlere de yansıdığının açık bir göstergesidir.

Örneğin Türk kültüründe iletişim esnasında muhatabımıza beni yargılamadan önce kendi kusurlarına gör demek yerine "*Tencere dibin kara, seninki benden kara*" demeyi, ya da iletmek istenen mesajı doğrudan alıcının kendisine iletmek yerine "*kızım sana söylüyorum, gelinin sen anla*" deyimıyla dolaylı olarak iletmeyi gerek çatışmalardan kaçınmak gerekse grup uyumunu korumak adına tercih ederiz.

Almanca deyimlerin incelenmesinde ise Dora Schulz ve Heinz Griesbach'ın *1000 idiomatische Redensarten Deutsch* sözlüğünden faydalanılmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen veriler, iletişim biçimleri olgusunu içeren Almanca deyimlerin %88'inin "direkt, doğrudan ve açık" bir şekilde konuşmak anlamlarını taşıırken, "imalı, karmaşık ve dolaylı" sözlü iletişim şeklini içeren deyimlerin oranının ise yalnızca %12 olduğunu göstermiştir. Doğrudan iletişim olgusu ile ilgili Almanca deyim sayısının, dolaylı iletişim olgusunu içeren Almanca deyim sayısından fazla olması, Alman kültüründe doğrudan iletişim şeklinin benimsendiğinin ve bu durumun Almanca deyimlere yansıdığının açık bir göstergesidir.

Bu çalışmada Türkçe ve Almanca doğrudan ve dolaylı iletişim olgusuna ilişkin deyimler aracılığıyla her iki kültür arasında bir karşılaştırma yapılmış ve yüksek bağlamli bir kültüre sahip olan Türk toplumunun ve düşük bağlamli bir kültüre mensup Alman toplumunun bu özelliğinin, iletişimde sıkça kullanılan ve özlü anlamlar içeren deyimlere yansıdığı tespit edilmiştir.

Almanca deyimlerde doğrudan iletişim şeklini içeren deyim sayısının, aynı konuyu içeren Türkçe deyim sayısından fazla olduğu, dolaylı iletişim olgusunu içeren Türkçe deyimlerde ise tam tersi bir durumun söz konusu olduğu ortaya çıkarılmıştır. Kültürün dil üzerindeki etkisi her iki dillin deyimlerinde açıkça görülmektedir.

Her toplum kendine özgü bir kültüre sahiptir, bu nedenle kültürlerarası ilişkilerde farklı bir durumla karşılaşmak kaçınılmazdır, sağlıklı bir kültürlerarası iletişim

kurabilmek için önemli olan bu farklılıkların bilincinde olup onları hoşgörü ve saygı ile karşılamaktır.

Kaynakça

- AKARSU, Bedia (1998). *Wilhelm von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılap.
- AKSAN, Doğan (1998). *Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- AKSAN, Doğan (2006). *Dil, Şu Büyüklü Düzen*. Ankara: Bilgi.
- AKSOY, Ömer-Asım (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü – Atasözleri Sözlüğü 1*. İstanbul: İnkılap.
- AKSOY, Ömer-Asım (2020). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü – Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılap.
- AKTAY, Sonnur (2020). “Rus ve Türk Kültüründe Rakamlı Deyimler Üzerine Kültürdilbilimsel Bir İnceleme”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8/25, 232-246. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1431883>. Erişim Tarihi: 13.09.2022.
- AKTURAN, Ulun; Baş, Türker (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo ile nitel veri analizi, örnekleme, analiz, yorum*. Ankara: Seçkin.
- ALIMJANOVA, Gauhar M. (2016). *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim. Dil – Kültür – İnsan*. (Çev.: Seyhan Uçar-Şekip Aktay). Ankara: Gazi.
- BAKINER-Çekin, Ayça; ÇALIŞKAN, Hasan (2020). “Language and culture“. *Language Teaching and Educational Research*, 3/1, 163-175. <https://doi.org/10.35207/later.724966>. Erişim Tarihi: 12.07.2022.
- COŞKUN, Recai; ALTUNIŞIK, Remzi; BAYRAKTAROĞLU, Serkan; YILDIRIM, Engin. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya.
- Deutscher, Guy (2010). *Im Spiegel der Sprache – Warum die Welt in anderen Sprachen anders aussieht*. (Çev.: Martin Pfeiffer) München: C.H. Beck oHG.
- ESSIG, Rolf-Bernhard (2011). *Alles für die Katz. Die lustigen Geschichten hinter unseren Redensarten*. München: Carl Hanser.
- HALL, Edward T. (1976). *Beyond Culture*. New York: Doubleday.
- KAPLAN, Mehmet (2012). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh.
- KARTARI, Asker (2014). *Kültür, Farklılık ve İletişim. Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları*. İstanbul: İletişim.
- KUBE, Holger (2012). *Kulturwissenschaftliche Linguistik – Eine Einführung*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- ÖZER, B. Zeynep (2014). “Rusça ve Türkçedeki Deyimlerin Milli Kültürel Özellikleri”. *Kültürdilbilim: Temel Kavramlar ve Sorunlar*. (Editör: Olena Kozan), (Çev.: E. Elmacıoğlu). Ankara: Gazi.
- PALA, İskender (2021). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı.
- SCHULZ, Dora; GRIESBACH, Heinz (1962). *1000 idiomatische Redensarten Deutsch – Mit Erklärungen und Beispielen*. Berlin-Schöneberg: Langenscheidt.
- ÜNALAN, Şükrü (2010). *Dil ve Kültür*. Ankara: Nobel.
- YILDIRIMER, Mestan (2008). *Deyim Yerindeyse. Türk Halk Şiirinden Açıklamalı Örneklerle Deyimlerimiz*. İstanbul: Fide.